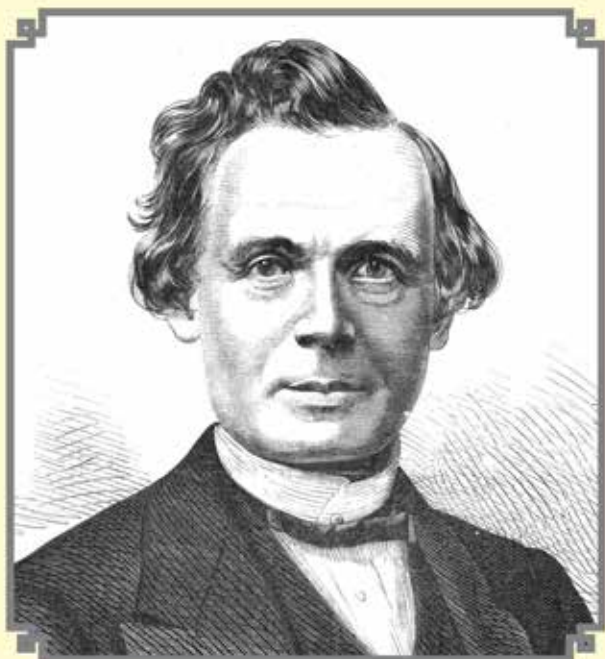

Biografisk text från 1869

Arkeologen
Jens Jacob
Worsaae

Biografi:
Arkeologen
Jens Jacob Worsaae
– Återutgivning av text från 1869

Redaktör Mikael Jägerbrand

ISBN 978-91-7757-177-3

Copyright © 2016 Mikael Jägerbrand / Virvelvind Förlag, Lysekil.
Den här e-boken ges ut av E-boksbiblioteket Förlag (imprint)

Mer info: www.e-boksbiblioteket.se

Förord

Alla som är intresserade av historia eller arkeologi kommer förr eller senare att stöta på en av forskningens mest kända män; Jens Jacob Worsaae.

Den danske arkeologen var den förste som bevisade att historien kan delas upp i tre delar: stenålder, bronsålder och järnålder. Den här tredelningen har sedan dess använts av arkeologer över hela världen.

I den här e-boken publicerar vi en hyllningsartikel till den danske arkeologen, berättelsen publicerades ursprungligen år 1869 i tidskriften *Ny Illustrerad Tidning*.

Forskaren Worsaae gjorde stora insatser för arkeologin genom att visa att historien kan delas upp i tre perioder, och att stenåldern kan delas upp i en äldre och yngre del samt att järnåldern kan delas upp i tre delar.

Jens Worsaae var fortfarande mitt uppe i karriären när berättelsen i den här e-boken publicerades, han avled år 1885.

Porträttet av Worsaae gjordes av träsnidaren Edward Skill (1831-1873) som var känd för sina ”mjuka och vårdade” bilder.

Eftersom den här texten skrevs på 1800-talet så innehåller den mått, ord och personer som inte är så bekanta i dag. Därför har vi kompletterat originaltexten med en kortfattad ordlista.

Biografi: Arkeologen JAA Worsaae

Den här texten publicerades ursprungligen den 2 oktober år 1869 i tidskriften "Ny Illustrerad Tidning" med rubriken "Jens Jacob Asmussen Worsaae". Texten publicerades anonymt.

Mer än en vetenskap, som i våra dagar genom hugstora mandomsrön vid sig fäster en allmän, beundrande uppmärksamhet, var ännu för en eller par menniskoåldrar sedan ett barn. Om t. ex. etnografien skulle vilja smycka sig med nära hundraåriga anor, räknade från Blumenbachs ryktbara verk från 1775, så har den dock ej kunnat blifva, hvad den är, utan den jemförande språkvetenskap, som för blott ett halft hundra år sedan grundlades af Rask och Bopp, men nu utgör vår tids stolhet. Och det är ej länge sedan fornforskningens fantasiska ungdomslekar betraktades med löje af »förståndigt folk». Men numera — hvem böjer sig icke, i vördnadsfull hyllning, inför den vetenskap, hvilkens berömdaste målsmän nyss voro samlade till en arkeologisk kongress i Köbenhavn? Att det så hastigt kommit derhän, det är väsentligen *nordiske vetenskapsmäns* förtjenst och ära, och bland dem intager den nyssnämnda kongressens första president, J. J. A. Worsaae, ett hedersrum.

Worsaae föddes d. 14 mars 1821 i den Jylländska staden Veile, der hans fader var Amtsforvalter. Redan som gosse förberedde han sig, dels genom läsning af sin faders i antiqvarisk väg goda boksamling, dels medelst gräfningar i hemtraktens ättehögar och insamling af fornfynd, till den verksamhetsbana, som han vid två och tjuguar års ålder på ett lysande sätt öppnade med sin skrift: *Danmarks Oldtid, oplyst ved Oldsager og Gravhøie*. Worsaae som, efter fullbordade elementarstudier i Horsens lärda skola och Borgerdydskolen i Köbenhavn, år 1838 blifvit student, var redan assistent vid muséet för nordiska fornsaker, då hans anförda skrift utgafs af det så gagnarikt verksamma »Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug.» Redan förut hade han, i polemik mot N. M. Petersen rörande ett mossfynd i Jylland, röjt detta kritiska skarpsinne, som sedan uppdagat så många nya vägar på fornforskningens vida och osäkra marker. Europeiskt bekant blef Worsaaes namn genom den år 1844 utgifna kritiska afhandlingen om den på sin tid så ryktbara Runamo-frågan. Man erinrar sig, huru Finn Magnusen, genom att baklänges läsa den förmenta inskriften på en klippa i Blekinge — i hvilken, enligt Saxos berättelse, Harald Hildetand låtit rista sin faders bedrifter — trodde sig hafva löst denna envisa gåta, som trotsat en lärd komités undersökningar, och huru han härom utgaf ett stort, vetenskapligt verk. Hvad flere svenske lärde härom uttalat, att nämligen den förmenta runskriften voro blott en naturens lek, ådagalades af Worsaae på ett sätt, som en gång för alla befriade antiqvarierne från vidare försök att uttolka denna gäckande kuriositet.

Här ofvan yttrades, att fornkunskapen till väsentlig del är en skapelse af nordiske vetenskapsmäns forskningsnit, skarpsinne och lärdom. Särskildt tillhör dem den epokgörande upptäckten af de

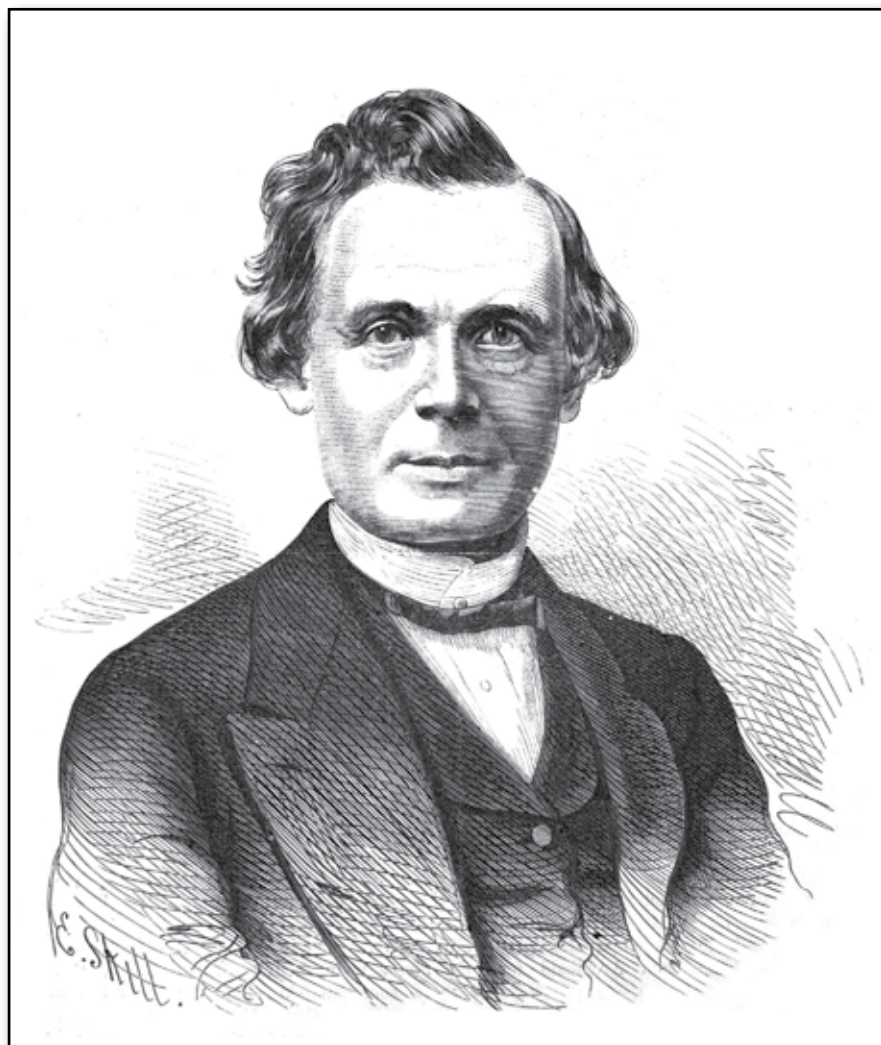
perioder, i hvilka den förhistoriska tiden sönderfaller: dermed var ett hufvudvillkor vunnet för reda och säkerhet i fornforskningen. Redan Vedel-Simonsen hade antydt den tredelning af den förhistoriska tiden, hvilken sedermera uppställdes af Sven Nilsson, C. J. Thomsen, samt tysken Lisch, och som sedermera närmare bestämts af Worsaae. Det sätt, hvarpå han fastställt de tre stora hufvudperiodernas underafdelningar, torde i allt hufvudsakligt erkännas såsom ett väldgrundadt, bestående vetenskapligt resultat. I dessa undersökningar har fornforskningen gått hand i hand med naturforskningen: antiqvariens Worsaaes och zoologen Japetus Steenstrups namn äro härutinnan oskiljaktigt förknippade; deras granskning af »Kjökkenmöddingerne» har blifvit verldskunnig.

Bland den stora mängd af Worsaaes skrifter torde, jemte den i det föregående främst nämnda på en gång vetenskapliga och folk-boken, de utom forskares krets mest bekanta vara dels hans tvänne historiska verk: *Minder om de danske og Nordmændene i England, Skotland, Irland* samt *Den danske Erobring af England og Normandiet*, hvilket såväl genom sina formelä företräden som sin oväntade rikedom å öfverraskande upplysningar erbjuda en särdeles fängslande läsning., dels hans mot P. A. Munch's antiskandinaviska historiska teori riktade skrift: »Om en forhistorisk, såkaldet »tydsk» Befolking i Danmark» (1849), i sammanhang med hvilken vi här böra påminna om Worsaaes 1865 utgifna arbete om Sönderjyllands fornminnen, hvilket afgifver en oomtvistelig bevisning, till de många från andra synpunkter utförda, för Slesvigs ursprungliga danskhet.

Efter vetenskapliga forskningsresor — till Sverige, Tyskland, Storbritannien och Irland — utnämndes Worsaae 1847 till inspek-

tör öfver de antiqvariska minnesmärken i Danmark, som ej tillhörde eller kunde införlifvas med muséet. Från 1855 till 1866 var han anställd vid universitetet med uppdrag att föreläsa öfver nordiska arkeologi. Sistnämnda år blef han direktör för muséet för nordiska fornsaker samt etnografiska muséet. Redan förut hade han blifvit vicepresident i det nordiska fornskriftsällskapet.

Hvilket anseende inom den lärda verlden Worsaae förvärfvat åt sig och sitt land, har redan mången gång visat sig å de arkeologiska kongresserna. Att presidiet vid den i Köbenhavn nyss hållna tillföll honom, var visserlingen någonting vida mer, än en yttring af fremlingarnes erkänsla för den gästvänskap, dem visades. Ett ännu vackrare erkännande åt Worsaae och öfrige danske arkeologer synes oss uttaladt i de ord, hvarmed Carl Vogt slöt kongressens sista session: »deltagarne hade tydligen erfarit»— sade han »att alla lager af befolkningen omfattat kongressen och dess studier med ett deltagande, som vittnade om, att i Danmark den allmänna folkuppfostran satt en och hvar i stånd att förstå dessa sträfvanden.» Ty, det är ju uppenbart, att denna samma »folkuppfostran» är någonting mer än skolans verk, att en stor andel deri tillkommer just dessa forskare, som ej hållit sig på ett förnämt afstånd från *profanum vulgus*, utan med sympati och intresse närmat sig folket och talat till det på ett väckande, lifvande, sannt folkligt sätt.

Jens Jacob Asmussen Worsaae.

Viktiga ord och personer

Blumenbach, Johann Friedrich.

[1752–1840] Tysk naturforskare som framför allt arbetade med anatomi. Blumenbach delade upp människan i fem raser. Hans mest kända verk är "Handbuch der naturgeschichte".

Bopp, Franz.

[1791–1867] Tysk språkforskare som arbetade i både Tyskland och Bonn. Är framför allt känd för sin forskning om sanskrit och skrev bland annat den första ordboken för språket.

Harald Hildetand.

Vikingatida kung över Sverige, Danmark och Norge. Var en av befälhavarna vid Slaget vid Bråvalla.

Lisch, Georg Christian Friedrich.

[1801–1883] Tysk fornforskare som ägnade sitt liv åt att samla in fornsaker. Hans mest berömda verk är tidskriftsserien "Jahrbücher".

Magnussen, Finn.

[1781–1847] Isländsk fornforskare. Professor i fornnordisk litteratur vid universitetet i Köpenhamn. Översatte flera av de

fornnordiska sagorna till danska.

Munch, Peter Andreas.

[1810–1863] Norsk historiker och språkforskar. Han skrev det stora verket "Det norske folks historie" (1851–1863). Peter var farbror till den kände norske målaren Edvard Munch.

Nilsson, Sven.

[1787–1856] Svensk ornitolog och arkeolog. Professor i naturhistoria i Lund. Hans mest berömda arkeologiska verk är "Skandinaviska Nordens ur-invånare" (1843) som är ett av arkeologins viktigaste verk om stenåldern.

Petersen, Niels Matthias.

[1791–1862] Dansk språkforskare, professor i nordiska språk vid Köpenhamns universitet. Nära vän till Rasmus Rask. Hans mest kända verk är "Det danske, norske og svenske sprogs historie under deres udvikling af stamsproget" från 1829. Petersen var också aktiv historiker och skrev även om mytologi.

Profanum vulgus.

Latinskt uttryck för "vulgört slödder".

Rask, Rasmus.

[1787–1832] Dansk språkvetare som arbetade med grammatik, fonologi och morfologi. Var professor i asiatiska språk vid Köpenhamns universitet. Anses vara den som skapade den moderna språkvetenskapen. Hans mest kända verk är "Undersøgelse over det gamle nordiske eller islandske Sprogs Oprindelse".

Runamo.

Klippa utanför Bräkne-Hoby som man länge trodde var en runristning – men som bara var sprucken.

Saxo.

[ca 1200-talet] Dansk historieskrivare känd som Saxo Grammaticus. Han är mest känd för sin historiebok "Gesta Danorum".

Steenstrup, Japetus.

[1813–1897] Dansk biolog och zoolog vid Köpenhamns universitet. Var den förste forskaren som insåg att vissa skalbankar skapats av människor. Dessa kallas i dag kjökkenmöddingar.

Thomsen, Christian Jürgensen.

[1788–1865] Dansk arkeolog som bland annat skapade världens första etnografiska museum. Är mest känd för att ha bevisat den arkeologiska tredelningen.

Vedel-Simonsen, Laurids.

[1780–1858] Dansk historiker. Hans viktigaste verk var "Udisgt over nationalhistoriens ældste og mærkeligste perioder" från 1816 där han föreslog en uppdelning av historien i tre perioder: sten- brons- och järnåldern.

Vogt, Carl August.

[1817–1895] Tysk zoolog, paleontolog och politiker. En av de första naturforskarna som stödde evolutionsteorin.

Fler böcker: E-boksforlaget.se

Om du gillar e-böcker om historia så kommer du att gilla utbudet hos E-boksforlaget.se

Det här förlaget är specialiserat på utgivning av äldre texter om arkeologi, resor och biografier.

Alla titlarna går att hitta hos de flesta e-bokhandlare, i iTunes samt på många bibliotek.

Här är några exempel på titlar:

Klassiska deckare

- "Sherlock Holmes: »Gloria Scott»"
- "Sherlock Holmes: Beryllkronan"
- "Sherlock Holmes: De fem apelsinkärnorna"
- "Sherlock Holmes: De rödhårigas förening"
- "Sherlock Holmes: Den avhuggna tummen"
- "Sherlock Holmes: Den blå karbunkeln"
- "Sherlock Holmes: Den försvunna brudgummen"
- "Sherlock Holmes: Den försvunna kapplöpningshästen"
- "Sherlock Holmes: Blodbokarna."
- "Sherlock Holmes: Det spräckliga bandet."
- "Sherlock Holmes: Den grekiske tolken"
- "Sherlock Holmes: Musgraves ritual"
- "Sherlock Holmes: Det gula ansiktet"
- "Sherlock Holmes: Det hemlighetsfulla mordet vid skogssjön"
- "Sherlock Holmes: Den hemlighetsfulle patienten"
- "Sherlock Holmes: Börsmäklarens biträde"
- "Sherlock Holmes: En skandal i Böhmen"
- "Sherlock Holmes: Krymplingen"
- "Sherlock Holmes: Lorden och hans rika amerikanska brud"
- "Sherlock Holmes: Mordet i Reigate"
- "Sherlock Holmes: Tiggaren med den kluvna läppen"

Arkeologi

- "Solgudens yxa och Tors hammare"

- (1899)
- "Hällristningarnas ålder" (1869)
- "Feniciska kolonier i Skandinavien" (1875)
- "Hällristningar på Kinnekulle" (1892)
- "Forntidens perioder" (1892)
- "Hur gamla är hällristningarna?" (1869)
- "Bohusläns bygdeborgar" (1909)
- "Bohuslänska hällristningar" (1879)
- "Fynden i Troja" (1878)
- "Förbindelse mellan Skandinavien och vestra Europa före Kristi födelse" (1889)
- "Svear och götar under folkvandringstiden" (1905)
- "Husaby kyrka" (1899)
- "Hällristningarna i Järrestad" (1881)
- "Nordens fartyg från hednatiden" (1872)
- "Anmärkningar rörande figurteckningar från forntiden" (1842)
- "Grafkistor af klufna och urhålkade stockar" (1894)
- "Den svenske solguden och den svenske Tyr" (1906)
- "Skånska fornminnen" (1853)
- "Ölands fornminnen" (1874)
- "Tors hammare" (1872)
- "Våra fornminnen – vad de lära oss" (1916)
- "Sveriges fasta fornlämningar från hednatiden" (1901)
- "Förstörda fornminnen i Bohuslän år 1924"

Djur & natur

- "Svenska djur i folktron" (1898)

- "Skäggets historia" (1893)
- "Kattens kulturhistoria" (1882)
- "Djurens sömn" (1889)
- "Katten i forntida Egypten" (1889)
- "Ett dygn på månen år 1870"
- "Orkidéernas historia" (1894)
- "Blomsterspråket" (1888)
- "Sveriges hundraser" (1880)
- "Guide till biskötsel" (1885)

Kulturhistoria

- "Midvinterns solfest" (1894)
- "Julen på 1870-talet – Skildringar och illustrationer i svenska tidskrifter"
- "Om julens härkomst" (1899)
- "Julen i Skåne på 1820-talet"
- "Nyaste och tillförlitligaste Drömboken" (1918)
- "1870-talets bästa tips för frisyr och utseende"
- "Lyxens historia" (1870)
- "Gaffelns historia" (1889)
- "Kanalbyggen på planeten Mars" (1888)
- "Vårt solsystem" (1878)

Resor

- "Ett besök i Venedig år 1878"
- "Strandgatan i Visby år 1879"
- "Resa på Dalslands kanal år 1877"
- "Nyköpings slott" (1877)
- "Ett besök i Marstrand år 1882"
- "Min resa i Blekinge och Kalmar år 1854"
- "Resor med luftballong år 1873"

- "Runlejonet i Venedig" (1871)
- "En utflykt på Mälaren år 1871"
- "Skildring af Vestergötland år 1882"
- "Kalmar slotts historia" (1880)
- "Ett besök i Södertälje år 1881"
- "En färd på Donau år 1882"
- "Ringmuren i Visby" (1874)
- "Fredrikstens fästning och Karl XII" (1879)
- "Petras helgedomar" (1921)
- "Ett besök i Boxholm år 1885"
- "Skildring av Riseberga klosterruiner" (1874)
- "Borgholms slottsruin" (1878)
- "Rundtur i södra Frankrike år 1880"
- "Ett besök på Djurgården sommaren 1868"
- "Sigtunas tidiga historia" (1872)
- "Helgeandskyrkan i Visby" (1878)
- "Norrköpings historia" (1871)
- "Ett besök i Waxholm år 1870"
- "Vadstena slott" (1875)
- "Skildring av Island" (1870)
- "Besök på Gripsholms slott år 1895"
- "Ett besök i Rom år 1870"
- "Besök på Helgoland år 1874"
- "Guide till Uppsala år 1875"
- "Kyrkoruinen S:t Katarina i Visby" (1877)
- "Gripsholms slott" (1877)
- "Ett besök i Strängnäs år 1874"
- "Ett besök i Visby år 1906"
- "Bohus fästning" (1869)
- "En resa på Rhen år 1866"
- "Ett besök i Ystad år 1872"

Svensk geografi

- "Märkliga orter i Sverige" (1883)
- "Skildring av Värmland år 1882"
- "Skildring av Dalälven år 1876"
- "Skildring av Ångermanland 1882"
- "Skildring av Bohuslän år 1882"
- "Skildring av Dalsland år 1882"
- "Skildring av Närke år 1882"
- "Skildring av Öland år 1882"
- "Skildring av Stockholm år 1882"
- "Skildring av Västmanland år 1882"
- "Skildring av Härjedalen år 1882"
- "Skildring av Gästrikland år 1882"
- "Skildring av Jämtland år 1882"
- "Skildring av Göteborg år 1882"
- "Skildring av Halland år 1882"
- "Skildring av Blekinge år 1882"
- "Skildring av Gotland år 1882"
- "Skildring av Södermanland år 1882"
- "Skildring av Östergötland år 1882"

Vikingar

- "Vikingatidens Lund och Birka" (1909)
- "Jomsvikingarnas saga" (1888)
- "Fyndet av vikingaskeppet i Gokstad år 1880"
- "Hervars och Hedreks saga" (1888)
- "Carl Larssons Uppsala-tempel" (1908)
- "Sagan om Ragnar Lodbrok och hans söner" (1880)
- "Sverige och vikingafärderna västerut" (1924)